BOSHLANG‘ICH SINF O‘QITUVCHILARINING KASBIY MAHORATINI RIVOJLANTIRISHDA ONLAYN TA’LIM RESURSLARIDAN FOYDALANISH

Ibodullayeva Aziza Maxmudovna
Buxoro tuman 9-umumiy o‘rta ta’lim
maktabi o’qituvchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23133167

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy mahoratini rivojlantirishda onlayn ta’lim resurslaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari tahlil qilingan. Zamonaviy ta’limni raqamlashtirish jarayonida o‘qituvchining kasbiy kompetentligini muntazam rivojlantirib borishi, yangi pedagogik texnologiyalarni o‘zlashtirishi hamda elektron ta’lim resurslaridan samarali foydalanishi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tadqiqotda onlayn ta’lim resurslarining mazmuni, turlari va ularning boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining metodik, axborot-kommunikativ, kreativ, refleksiv va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishdagi imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, onlayn kurslar, videodarslar, elektron kutubxonalar, ta’lim platformalari, vebinarlar, virtual hamjamiyatlar, raqamli metodik materiallar va interaktiv resurslardan foydalanishning pedagogik shartlari aniqlangan. Maqolada o‘qituvchining kasbiy mahoratini rivojlantirishning “ehtiyoj – onlayn resursni tanlash – o‘zlashtirish – amaliyotda qo‘llash – refleksiya – natijani baholash – takomillashtirish” modeli taklif etilgan. Tadqiqot natijalari onlayn ta’lim resurslaridan tizimli va maqsadli foydalanish boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy rivojlanishini uzluksiz tashkil etish, metodik tajribasini boyitish va ta’lim sifatini oshirishga xizmat qilishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta’lim, o‘qituvchi, kasbiy mahorat, onlayn ta’lim, raqamli resurslar, elektron ta’lim, pedagogik kompetensiya, metodik kompetensiya, kasbiy rivojlanish, interaktiv ta’lim, vebinar, onlayn platforma.

Abstract. This article analyzes the pedagogical potential of using online educational resources to develop the professional skills of primary school teachers. In the context of the digitalization of modern education, it is increasingly important for teachers to continuously develop their professional competencies, master new pedagogical technologies, and effectively use digital educational resources. The study examines the content and types of online educational resources and highlights their potential for developing the methodological, information and communication, creative, reflective, and communicative competencies of primary school teachers. It also identifies the pedagogical conditions for using online courses, video lessons, electronic libraries, educational platforms, webinars, virtual communities, digital methodological materials, and interactive resources. The article proposes a model for developing teachers’ professional skills based on the sequence of “identifying needs – selecting an online resource – mastering the resource – applying it in practice – reflection – evaluating results – improvement.” The findings indicate that the systematic and purposeful use of online educational resources contributes to the continuous professional development of

primary school teachers, enriches their methodological experience, and improves the quality of education.

Keywords: primary education, teacher, professional skills, online education, digital resources, e-learning, pedagogical competence, methodological competence, professional development, interactive learning, webinar, online platform.

Аннотация. В статье анализируются педагогические возможности использования онлайн-образовательных ресурсов в развитии профессионального мастерства учителей начальных классов. В условиях цифровизации современного образования особое значение приобретает непрерывное развитие профессиональных компетенций учителя, освоение новых педагогических технологий и эффективное использование электронных образовательных ресурсов. В исследовании рассматриваются содержание и виды онлайн-образовательных ресурсов, а также раскрываются их возможности в развитии методической, информационно-коммуникативной, творческой, рефлексивной и коммуникативной компетенций учителей начальных классов. Определены педагогические условия использования онлайн-курсов, видеозанятий, электронных библиотек, образовательных платформ, вебинаров, виртуальных сообществ, цифровых методических материалов и интерактивных ресурсов. В статье предложена модель развития профессионального мастерства учителя, основанная на последовательности «выявление потребности – выбор онлайн-ресурса – освоение – применение на практике – рефлексия – оценка результатов – совершенствование». Результаты исследования показывают, что систематическое и целенаправленное использование онлайн-образовательных ресурсов способствует непрерывному профессиональному развитию учителей начальных классов, обогащению их методического опыта и повышению качества образования.

Ключевые слова: начальное образование, учитель, профессиональное мастерство, онлайн-образование, цифровые ресурсы, электронное обучение, педагогическая компетентность, методическая компетентность, профессиональное развитие, интерактивное обучение, вебинар, онлайн-платформа.

Kirish. Bugungi kunda ta’lim tizimida yuz berayotgan raqamli transformatsiya o‘qituvchining kasbiy faoliyatiga qo‘yiladigan talablarni tubdan o‘zgartirmoqda. Zamonaviy pedagog nafaqat o‘z fanini mukammal bilishi, balki yangi pedagogik texnologiyalarni o‘zlashtirishi, raqamli ta’lim muhitida ishlashi, elektron resurslarni tanlashi va yaratishi hamda o‘z kasbiy kompetensiyalarini muntazam takomillashtirib borishi zarur.

Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy mahorati o‘quvchilarning keyingi ta’lim bosqichlaridagi muvaffaqiyati uchun muhim omillardan biri hisoblanadi. Boshlang‘ich ta’lim bosqichida o‘quvchilarda savodxonlik, matematik tafakkur, mustaqil fikrlash, muloqot qilish, axborot bilan ishlash va o‘rganishga bo‘lgan motivatsiya kabi asosiy kompetensiyalar shakllantiriladi. Mazkur jarayonni samarali tashkil etish o‘qituvchidan yuqori darajadagi metodik va pedagogik mahoratni talab qiladi. An’anaviy malaka oshirish shakllari bilan bir qatorda onlayn ta’lim resurslari o‘qituvchining uzluksiz kasbiy rivojlanishi uchun yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Onlayn kurslar, videodarslar, elektron kutubxonalar, ilmiy-

metodik bazalar, vebinarlar, virtual seminarlar, pedagogik forumlar va professional hamjamiyatlar orqali o‘qituvchi istalgan vaqtda yangi bilim va tajribalarni egallashi mumkin.

Onlayn ta’lim resurslarining muhim afzalligi ularning moslashuvchanligidir. O‘qituvchi o‘zining kasbiy ehtiyoji va vaqt imkoniyatidan kelib chiqib ta’lim resursini tanlashi, mustaqil o‘rganishi va o‘zlashtirilgan bilimlarni amaliy faoliyatida sinab ko‘rishi mumkin. Shu jihatdan boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy mahoratini rivojlantirishda onlayn ta’lim resurslaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlarini ilmiy jihatdan o‘rganish dolzarb masalalardan biridir.

Adabiyotlar tahlili. Ta’lim jarayonini raqamlashtirish va onlayn ta’lim imkoniyatlaridan foydalanish masalalari zamonaviy pedagogika va ta’lim texnologiyalarining muhim tadqiqot yo‘nalishlaridan biridir.

J. Dewey ta’lim jarayonini amaliy tajriba va faol faoliyat bilan bog‘lash zarurligini ta’kidlagan. Mazkur yondashuv onlayn ta’lim resurslaridan foydalanishda ham muhim ahamiyatga ega, chunki o‘qituvchi faqat nazariy materialni o‘zlashtirib qolmasdan, uni amaliy faoliyatda sinab ko‘rishi lozim.

L. S. Vygotsky ta’lim jarayonining ijtimoiy xarakterini asoslab, bilimlarni o‘zlashtirishda muloqot va hamkorlikning ahamiyatini ko‘rsatgan. Ushbu qarashlar onlayn professional hamjamiyatlar, pedagogik forumlar va virtual seminarlarning o‘qituvchi kasbiy rivojlanishidagi rolini tushuntirish uchun metodologik asos bo‘la oladi.

T. Anderson onlayn ta’limning pedagogik imkoniyatlarini o‘rganib, raqamli muhitda o‘qituvchi va ta’lim oluvchi o‘rtasidagi interaktiv munosabatlarning muhimligini ko‘rsatadi.

A. W. Bates raqamli ta’lim muhitida o‘qitish jarayonini loyihalashtirish, ta’lim texnologiyalarini pedagogik maqsad bilan uyg‘unlashtirish va o‘qituvchining raqamli kompetensiyasini rivojlantirish masalalariga alohida e’tibor qaratadi.

Mishra va Koehler tomonidan ishlab chiqilgan TPACK modeli o‘qituvchining texnologik, pedagogik va mazmuniy bilimlari o‘zaro uyg‘unlashgandagina texnologiyalardan samarali foydalanish mumkinligini asoslaydi. Ushbu model boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining onlayn ta’lim resurslarini tanlash va pedagogik jarayonga integratsiya qilish kompetensiyasini rivojlantirishda muhim nazariy asos hisoblanadi.

O‘zbekistonda pedagogik texnologiyalar, o‘qituvchi kasbiy kompetentligini rivojlantirish va innovatsion ta’lim masalalari N. N. Azizxo‘jayeva, O‘. Q. Tolipov, M. Usmonboyeva, N. A. Muslimov va boshqa olimlarning ilmiy izlanishlarida yoritilgan. Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, onlayn ta’lim resurslari o‘qituvchining kasbiy mahoratini rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega bo‘lsa-da, ularning samaradorligi resurslarning mazmuni, sifat darajasi, o‘qituvchining raqamli kompetensiyasi va o‘zlashtirilgan bilimlarni amaliyotga tatbiq eta olish qobiliyatiga bog‘liq.

Tadqiqot metodlari va materiallari. Tadqiqotning metodologik asosini kompetensiyaviy, shaxsga yo‘naltirilgan, faoliyatga asoslangan, tizimli va raqamli-pedagogik yondashuvlar tashkil etdi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanish mumkin:

- ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish;
- qiyosiy tahlil;

- pedagogik kuzatish;
- suhbat;
- so‘rovnoma;
- o‘z-o‘zini baholash;
- pedagogik faoliyat natijalarini tahlil qilish;
- onlayn ta’lim resurslaridan foydalanish tajribalarini umumlashtirish;
- refleksiv tahlil.

Tadqiqotda boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy mahorati quyidagi mezonlar asosida baholanishi mumkin:

1. pedagogik bilim;
2. metodik mahorat;
3. raqamli kompetensiya;
4. kommunikativ kompetensiya;
5. kreativlik;
6. refleksiv qobiliyat;
7. mustaqil kasbiy rivojlanish faolligi.

Natijalar va muhokama. Onlayn ta’lim resurslari — internet yoki boshqa raqamli tarmoqlar orqali foydalanish mumkin bo‘lgan ta’limiy, metodik, ilmiy va amaliy materiallar majmuasidir.

Ular quyidagi shakllarda namoyon bo‘lishi mumkin:

- onlayn kurslar;
- videodarslar;
- vebinarlar;
- elektron kitoblar;
- ilmiy maqolalar;
- elektron kutubxonalar;
- ta’lim platformalari;
- interaktiv topshiriqlar;
- virtual seminarlar;
- pedagogik forumlar;
- professional hamjamiyatlar;
- elektron metodik qo‘llanmalar;
- raqamli testlar;
- multimedia materiallari.

Onlayn resurslarning asosiy pedagogik xususiyati ularning ochiqligi, moslashuvchanligi, interaktivligi va individual foydalanish imkoniyati bilan belgilanadi.

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy mahorati tarkibi. Kasbiy mahorat o‘qituvchining o‘z kasbiy vazifalarini yuqori darajada bajarishi, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilishi, samarali metodlarni tanlashi, o‘quvchilar bilan konstruktiv muloqot o‘rnatishi va ta’lim jarayonini ijodiy tashkil eta olish qobiliyatini ifodalaydi.

1-jadval. O‘qituvchi kasbiy mahoratining tarkibiy komponentlari

Komponent	Mazmuni
Motivatsion	Kasbiy rivojlanishga intilish
Kognitiv	Pedagogik va metodik bilimlar
Metodik	Ta’lim metodlarini samarali qo‘llash
Raqamli	Onlayn va elektron resurslardan foydalanish
Kommunikativ	O‘quvchi, ota-ona va hamkasblar bilan samarali muloqot
Kreativ	Yangi pedagogik yechimlar yaratish
Refleksiv	O‘z faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirish

Ushbu komponentlarning o‘zaro uyg‘unligi o‘qituvchining kasbiy mahoratini belgilaydi. O‘qituvchi onlayn kurslar va elektron metodik resurslar orqali yangi pedagogik metodlar bilan tanishishi mumkin. Masalan, muammoli ta’lim, loyiha metodi, gamifikatsiya, STEAM, differensial ta’lim va aralash ta’lim texnologiyalarini mustaqil o‘rganish imkoniyati mavjud.

Virtual pedagogik hamjamiyatlar o‘qituvchilarga o‘z tajribalarini boshqa pedagoglar bilan baham ko‘rish, metodik muammolarni muhokama qilish va yangi g‘oyalarni olish imkonini beradi. Videodarslar orqali ilg‘or pedagoglarning dars tashkil etish usullarini kuzatish va tahlil qilish mumkin. Bu o‘qituvchining pedagogik kuzatuvchanligini rivojlantiradi.

2-jadval. Onlayn resurslar va rivojlantiriladigan kasbiy kompetensiyalar

Onlayn resurs	Rivojlantiriladigan kompetensiya
Onlayn kurs	Kognitiv va metodik
Videodars	Pedagogik kuzatuv va metodik
Vebinar	Kommunikativ va kasbiy
Elektron kitob	Kognitiv
Professional forum	Kommunikativ va refleksiv
Interaktiv topshiriq	Raqamli va metodik
Elektron portfolio	Refleksiv
Virtual seminar	Kreativ va kommunikativ
Raqamli test	Baholash kompetensiyasi
Elektron metodik baza	Kasbiy va axborot kompetensiyasi

Onlayn resurslardan foydalanishning o‘zi kasbiy mahoratning avtomatik ravishda rivojlanishini kafolatlamaydi. Buning uchun bir qator pedagogik shartlarni ta’minlash zarur. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy mahoratini onlayn ta’lim resurslari asosida rivojlantirishning quyidagi modelini taklif qilish mumkin:

Kasbiy ehtiyojni aniqlash → onlayn resursni tanlash → axborotni o‘zlashtirish → metodik qayta ishlash → dars jarayonida qo‘llash → natijalarni baholash → refleksiya → tajriba almashish → takomillashtirish.

Mazkur modelning o‘ziga xos jihati shundaki, onlayn ta’lim o‘qituvchining kasbiy rivojlanishini yakunlangan emas, balki uzluksiz siklik jarayon sifatida tashkil etadi.

3-jadval. Kasbiy mahoratni rivojlantirish bosqichlari

Bosqich	O‘qituvchi faoliyati	Kutiladigan natija
Diagnostika	Kasbiy ehtiyojni aniqlash	Rivojlanish yo‘nalishi
Tanlash	Onlayn resursni aniqlash	Tegishli ta’lim manbasi
O‘zlashtirish	Kurs, video, vebinarda qatnashish	Yangi bilim
Moslashtirish	Olingan bilimni metodik qayta ishlash	Dars uchun material
Amaliyot	Darsda qo‘llash	Amaliy ko‘nikma
Baholash	Natijani tahlil qilish	Samaradorlik ko‘rsatkichi
Refleksiya	O‘z faoliyatini tahlil qilish	Kasbiy xulosa
Takomillashtirish	Yangi usul va resurslarni izlash	Uzluksiz rivojlanish

Muhokama. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy mahoratini rivojlantirishda onlayn ta’lim resurslari an’anaviy malaka oshirish shakllarini to‘ldiruvchi samarali vosita bo‘la oladi.

Onlayn resurslarning eng muhim afzalligi — o‘qituvchining kasbiy rivojlanishini individual ehtiyojlarga moslashtirish imkoniyatidir. Masalan, bir o‘qituvchi boshlang‘ich matematika metodikasiga ehtiyoj sezsa, boshqa pedagog raqamli baholash, o‘qish savodxonligi yoki kreativ pedagogika bo‘yicha resurslarni tanlashi mumkin. Bundan tashqari, onlayn resurslar o‘qituvchining “ta’lim oluvchi”dan “mustaqil kasbiy rivojlanuvchi pedagog”ga aylanishi uchun sharoit yaratadi.

Biroq onlayn ta’lim resurslaridan foydalanish o‘qituvchining mustaqil tanqidiy fikrlashi va pedagogik tajribasi bilan uyg‘unlashishi kerak. Har qanday raqamli materialni bevosita darsga ko‘chirish emas, balki uni muayyan sinf, o‘quvchi va ta’lim maqsadiga moslashtirish zarur. Shu jihatdan onlayn ta’lim resurslari o‘qituvchining kasbiy mahoratini rivojlantirishda vosita, pedagogik maqsad va refleksiya esa asosiy boshqaruvchi omil hisoblanadi.

Xulosa. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy mahoratini rivojlantirish zamonaviy ta’lim tizimining ustuvor vazifalaridan biridir. Raqamli transformatsiya sharoitida mazkur jarayonni faqat an’anaviy malaka oshirish shakllari bilan cheklab qo‘yish yetarli emas. Onlayn ta’lim resurslaridan tizimli foydalanish o‘qituvchining uzluksiz kasbiy rivojlanishi uchun yangi imkoniyatlar yaratadi.

Tadqiqot natijasida onlayn kurslar, videodarslar, vebinarlar, elektron kutubxonalar, metodik platformalar, professional hamjamiyatlar va interaktiv resurslar o‘qituvchining pedagogik, metodik, raqamli, kommunikativ, kreativ va refleksiv kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qilishi aniqlandi.

Umuman olganda, onlayn ta’lim resurslari boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy mahoratini rivojlantirish uchun zamonaviy, moslashuvchan va uzluksiz pedagogik muhitni shakllantiradi. Bunda asosiy natija texnologiyadan foydalanishning o‘zida emas, balki undan maqsadli, metodik asoslangan, refleksiv va ijodiy foydalanish orqali kasbiy faoliyat sifatini oshirishda namoyon bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Anderson, T. (Ed.). (2008). The Theory and Practice of Online Learning. Athabasca University Press.
2. Bates, A. W. (2019). Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning. Tony Bates Associates Ltd.
3. Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. Teachers College Record, 108(6), 1017–1054.
4. UNESCO. (2018). UNESCO ICT Competency Framework for Teachers. Paris: UNESCO.
5. UNESCO. (2023). Guidance for Generative AI in Education and Research. Paris: UNESCO.
6. Redecker, C. (2017). European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
7. Selwyn, N. (2016). Education and Technology: Key Issues and Debates. London: Bloomsbury.
8. Azizxo‘jayeva, N. N. (2006). Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent.
9. Tolipov, O‘. Q., & Usmonboyeva, M. (2005). Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. Toshkent: Fan.
10. Ishmuhamedov, R. J., Abduqodirov, A. A., & Pardaev, A. X. (2008). Ta’limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent.
11. Muslimov, N. A. (2007). Bo‘lajak kasb ta’limi o‘qituvchilarini kasbiy shakllantirish. Toshkent.
12. Yo‘ldoshev, J. G‘., & Usmonov, S. A. (2008). Pedagogik texnologiya asoslari. Toshkent.